

Досвід виконання

Міністерством юстиції України Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року та практика розгляду таких справ судами України

М. Б. Сніжко

заступник начальника відділу Управління міжнародного приватного права і міжнародної правової допомоги Міністерства юстиції України

З 1 вересня 2006 року для України набула чинності Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, яка на сьогоднішній день застосовується у відносинах між Україною та 55 державами-учасницями*.

Головними цілями Конвенції, виходячи з преамбули та її положень, є забезпечення негайного повернення дітей до держав їхнього постійного місця проживання та захист від шкідливих наслідків їх незаконно-

* А саме: Латвією, Чеською Республікою, Румунією, Болгарією, Люксембургом, Словаччиною, Грецією, Панамою, Кіпром, Королівством Нідерланди, Гондурасом, Ізраїлем, Уругваєм, Угорщиною, Еквадором, Італією, Перу, Республікою Польща, Естонією, Чилі, Сербією, Мексикою, Францією, Аргентиною, Фінляндією, Португалією, Колумбією, Монако, Бельгією, Бразилією, Новою Зеландією, Багамами, США, Швецією, Хорватією, Німеччиною, Ірландією, Іспанією, Боснією і Герцеговиною, Туреччиною, Чорногорією, Китаєм, Словенією, Венесуелою, Грузією, колишньою Югославською Республікою Македонією, Литвою, Мальтою, Ісландією, Марокко, Албанією, Вірменією, Сан-Марино, Сейшельськими островами та Сполученим Королівством Великої Британії та Північної Ірландії.

го переміщення до інших держав або незаконного утримування.

Суть Конвенції полягає в тому, що один із батьків (або будь-яка інша особа, якій належать права піклування про дитину) не має права одноосібно приймати рішення про зміну місця проживання дитини та, зокрема, вивозити її в іншу державу. А у випадку виникнення такої ситуації дитина має бути негайно повернута в державу свого постійного проживання для того, щоб компетентний орган саме цієї держави як держави постійного місця проживання дитини прийняв рішення про визначення місця проживання дитини та участь у її вихованні батьків (інших осіб).

Отже, на підставі положень Конвенції особа або установа, які стверджують, що дитина була вивезена з держави-учасниці або утримується на території іноземної держави з порушенням прав піклування про дитину (далі – заявник), може відповідно до ст. 8 Конвенції звернутися з заявою до спеціально призначеного Центрального органу за місцем постійного проживання дитини або будь-якої іншої Договірної держави за допомогою у забезпеченні повернення дитини або реалізації права доступу до дитини, яка постійно проживає в іноземній державі (відповідно до ст. 21 Конвенції).

Заявником може бути мати, батько дитини, опікун (піклувальник), інша особа, якій належать права піклування або опіки над дитиною, в тому числі уповноважений на це представник дитячого закладу, наприклад, в якому проживала дитина, позбавлена батьківського піклування.

На практиці у таких справах, як правило, дитину вивозить або відмовляється повернути в державу постійного проживання один із батьків, інколи баба або дід, не погодивши це з іншим з батьків або тією особою, якій також належать права піклування про дитину.

Слід зазначити, що стаття 5 Конвенції визначає як незаконне таке переміщення

або утримування дитини, коли при цьому порушуються права піклування про дитину, які належать заявнику, що включають в себе, зокрема, і право визначати місце проживання дитини.

Таким чином, права піклування, про які йдеться у Конвенції, мають дуже вузьке тлумачення, а їх виникнення визначається відповідно до законодавства держави, у якій дитина постійно проживала, рішення суду або компетентного органу, або є наслідком угоди.

Отже, Конвенція чітко визначає, що виникнення правовідносин між дитиною та особами, яким належать права піклування про неї (у першу чергу, як правило, йдеться про батьків), слід пов'язувати з законодавством тієї держави, в якій дитина постійно проживає.

При цьому, зазвичай, тимчасовий чи постійний виїзд дитини за кордон має відбуватися лише за погодженням з іншим з батьків. Тобто зміна країни проживання дитини вимагає узгодження з іншим з батьків (а у деяких державах, за відсутності іншого з батьків – потрібен дозвіл суду), адже такий переїзд, як правило, спричиняє зміну режиму спілкування дитини з другим з батьків, порядку участі у вихованні дитини, а також зміну звичного соціального, культурного, мовного середовища дитини, тобто впливає на питання, пов'язані з її подальшим життям, розвитком і вихованням.

Подібні норми передбачені і законодавством України. Зокрема, згідно зі статтею 313 Цивільного кодексу України особа, яка не досягла 16 років, має право на виїзд за межі України лише за згодою батьків (усиновлювачів), піклувальників та в їхньому супроводі або в супроводі осіб, які уповноважені ними. Статтями 157 і 160 Сімейного кодексу України передбачено, що питання виховання дитини, а також визначення місця проживання дитини вирішуються батьками спільно та за згодою. При цьому

стаття 162 Сімейного кодексу встановлює, що у випадку, якщо один з батьків або інша особа самочинно, без згоди другого з батьків чи інших осіб, з якими на підставі закону або рішення суду проживала малолітня дитина, або дитячого закладу (установи), в якому за рішенням органу опіки та піклування або суду проживала дитина, змінить її місце проживання, у тому числі способом її викрадення, суд за позовом заінтересованої особи має право негайно постановити рішення про відібрання дитини і повернення її за попереднім місцем проживання.

Отже, у тих випадках, коли дитина виїжджає з одним із батьків без дозволу іншого з батьків, має бути невідкладно постановлено рішення про її повернення, зокрема, до постійного місця проживання в іноземній державі.

Застосування принципу негайного повернення дитини має на меті досягнення цілої низки позитивних наслідків, а саме: захисту прав дитини на продовження контакту з обома батьками; забезпечення стабільності соціального життя дитини; сприяння тому, щоб рішення щодо піклування про дитину приймалося компетентним судом відповідно до законодавства держави її постійного проживання; перешкодити завданню моральної шкоди і страждань дитині.

Слід зазначити, що цілі Конвенції досягаються шляхом співпраці компетентних органів в Державах-учасниках. В Україні Центральним органом для виконання передбачених Конвенцією функцій, а також співробітництва з іноземними центральними органами визначено Міністерство юстиції, яке діє безпосередньо або через територіальні управління юстиції (Головні управління юстиції в областях, Автономній Республіці Крим, м. Києві та Севастополі).

Функції та механізм взаємодії залучених до виконання Конвенції органів влади визначається Порядком виконання на території України Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення

дітей, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 10 липня 2006 р. №952 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2010 р. №795).

Основна діяльність по виконанню функцій відповідно до Конвенції покладається на Міністерство юстиції України, яке має вживати заходів, спрямованих на те, щоб надати сприяння заявнику в розгляді та прийнятті рішення щодо чотирьох категорій заяв відповідно до Конвенції, а саме: про сприяння поверненню дитини до України, про сприяння поверненню дитини з України до іноземної держави, про забезпечення реалізації права доступу до дитини, яка постійно проживає за кордоном, а також про забезпечення реалізації права доступу до дитини, яка постійно проживає в Україні.

Так, за період застосування Конвенції Міністерством юстиції України як Центральним органом по виконанню Конвенції опрацьовано 136 заяв, серед яких 99 заяв надійшло від іноземних Центральних органів. З них 82 заяви про повернення дитини, яка перебуває на території України, до країни місця постійного проживання та 17 заяв про реалізацію права доступу до дитини, яка проживає в Україні. В свою чергу, Міністерством юстиції України направлено 37 заяв на підставі Конвенції до іноземних Центральних органів. З них 29 заяв про повернення дитини до України та 8 заяв про реалізацію права доступу до дитини, яка проживає за кордоном.

Всі заявники, так само як і особи, які вчиняють дії по вивезенню або утриманню дитини у цих справах, мають родинний зв'язок з дитиною (у більшості випадків є одним із батьків дитини) і лише в одному випадку заявником виступила установа, якій згідно з рішенням суду були передані права піклування про дитину. За цей період найбільша кількість заяв була спрямована до Італії – 17 заяв, 5 – до США, 3 – до Німеччини, 3 – до Бельгії.

У свою чергу найбільша кількість заяв надійшла з Італії (24 заяви), Німеччини (13), США (7), Польщі (6), Нідерландів (6), Ізраїлю (6), Кіпру (5), Чехії (4).

Функції Центральних органів, які ними виконуються для досягнення цілей Конвенції, визначені ст. 7 Конвенції. Зокрема, Центральний орган має:

- 1) виявити місцезнаходження дитини;
- 2) запобігти нанесенню подальшої шкоди дитині або зацікавленим сторонам шляхом вжиття тимчасових заходів;
- 3) забезпечити добровільне повернення дитини або досягнення мирного вирішення питань;
- 4) ініціювати судові або адміністративні процедури або сприяти таким процедурам з метою домогтися повернення дитини та, якщо це доречно, організувати або забезпечити ефективне здійснення права доступу;
- 5) якщо потребують обставини, надавати або сприяти наданню юридичної допомоги і консультацій, включаючи участь адвокатів і юридичних радників;
- 6) надавати таку організаційну допомогу, яка може бути необхідна і доречна для забезпечення безпечного повернення дитини.

В Україні функції Мін'юсту детальніше регламентовані в вищезазначеному Порядку, а обсяг повноважень залежить від характеру заяви.

Таким чином, у разі, якщо громадянин України або будь-яка особа, яка постійно проживає на території України на законних підставах, або представник дитячого закладу (установи), в якому за рішенням органу опіки та піклування чи суду проживала дитина, має намір звернутися з заявою про повернення дитини до України або забезпечення реалізації права доступу до дитини, яка постійно проживає за кордоном, Мін'юст: роз'яснює порядок звернення з такою заявою; надає юридичну допомогу і консультації; допомагає, у разі по-

треби, заявнику у підготовці відповідної заяви; надсилає її іноземному Центральному органу (як правило тієї держави, в якій перебуває або ймовірно перебуває дитина). Після направлення заяви і всіх документів до іноземного Центрального органу Мін'юст сприяє заявнику в отриманні інформації про хід розгляду заяви.

Слід зазначити, що заява, яка направляється на підставі Конвенції за кордон, повинна бути складена українською мовою і супроводжуватися перекладом на офіційну мову запитуваної держави або англійську чи французьку мову та містити: інформацію про заявника, про дитину і про особу, яка ймовірно вивезла або утримує дитину; підстави, які обґрунтовують вимогу про повернення дитини; всю наявну інформацію про дитину і про особу (осіб), з якою (якими) може перебувати дитина. До заяви додаються фото дитини та документи, які обґрунтовують заяву, наприклад, завірена копія судового рішення або договору між батьками, у якому визначено місце проживання дитини або порядок здійснення права піклування про дитину.

При цьому стаття 23 Конвенції передбачає, що заява та додані до неї документи звільняються від легалізації або будь-яких подібних їй формальностей.

У разі надходження від заявника або від іноземного Центрального органу заяви про сприяння поверненню дитини з України до іноземної держави або забезпечення права доступу до дитини, яка постійно проживає в Україні, Мін'юст вживає заходів для встановлення місцезнаходження дитини та особи, у якій імовірно перебуває дитина, зокрема, шляхом звернення до органів внутрішніх справ, вживає заходів для досягнення згоди на добровільне повернення дитини та забезпечення реалізації права заявника на спілкування з дитиною, а також сприяє наданню правової допомоги і консультацій заявнику.

Міністерство юстиції як Центральний орган з виконання Конвенції перевіряє, чи відповідає заява вимогам Конвенції, тобто чи можуть по ній вживатися заходи, спрямовані на вирішення питання повернення дитини або забезпечення права доступу до дитини, та може відмовити у прийнятті заяви, якщо встановить, що:

Конвенція не застосовується у відносинах між Україною та державою, з якої дитина вивезена, або до якої її було переміщено;

вивезення відбулось до тієї дати, з якої Конвенція набула чинності у відносинах між Україною та державою-учасницею;

дитина досягла 16 років;

заява є явно необґрунтованою.

У таких випадках Мін'юст не направляє заяву за кордон, а у випадку, якщо заява надійшла до Мін'юсту з-за кордону, повертає заяву заявнику або іноземному Центральному органу та надає роз'яснення щодо підстав відмови у прийнятті заяви, у тому числі щодо можливих шляхів вирішення питання. Зокрема, на сьогоднішній день, Мін'юстом відмовлено у прийнятті 19 заяв, як таких, що не відповідають вимогам Конвенції.

Важливо відзначити, що зважаючи на цілі Конвенції та характер ситуації, в якій опиняється дитина та її батьки, однією з головних функцій Мін'юсту України, як і іноземних Центральних органів, є вжиття всіх відповідних і належних заходів для досягнення згоди від особи, що утримує дитину на території України, на добровільне повернення дитини або вирішення питання про забезпечення права на спілкування з дитиною. Так, наприклад, Мін'юстом досягнуто добровільне повернення дитини до держави постійного проживання у 13 справах.

Відповідно до Порядку виконання Конвенції в Україні це відбувається шляхом звернення територіального органу Мін'юсту або органу опіки і піклування

за місцезнаходженням дитини до особи, у якої перебуває дитина. У випадку, коли має бути вирішено питання про повернення дитини в іноземну державу, зазвичай такій особі роз'яснюється зміст Конвенції, а також правові наслідки її дій, зокрема, звертається увага на те, що стаття 16 Конвенції забороняє вирішувати по суті спір щодо піклування про дитину або визначення її місця проживання, поки не буде визначено, що дитина не повинна бути повернута відповідно до цієї Конвенції.

Більше того, відповідно до статті 19 Конвенції, жодне з рішень, прийнятих відповідно до цієї Конвенції, щодо повернення дитини не можна вважати таким, що вирішує будь-яке питання про піклування. Тобто рішення про повернення дитини не може позбавити права особу, яка зобов'язується повернути дитину в державу її постійного місця проживання, звернутися до суду та отримати рішення по суті питання піклування про дитину.

Безперечно, відновлення статус-кво і добровільне повернення до держави постійного проживання у якомога коротший строк відповідає найкращим інтересам дитини та дозволяє уникнути ескалації конфлікту між батьками (заявником та особою, з якою перебуває дитина), адже у такому випадку зберігається можливість для мирного вирішення і питання по суті прав піклування про дитину.

Разом з тим, у разі, якщо добровільної згоди щодо повернення дитини до держави постійного проживання не вдається досягнути, то Центральний орган від імені заявника звертається до суду або іншого органу, уповноваженого прийняти рішення, або сприяє таким процедурам. Слід зазначити, що виключно суди держави, де перебуває дитина (в деяких іноземних державах інші, призначені з цією метою адміністративні органи), мають право розглядати по суті справи на підставі Конвенції. Тобто лише суд або такий ор-

ган можуть вирішити питання про повернення дитини або відмовити у її поверненні, а також прийняти рішення щодо способів участі у спілкуванні з дитиною.

В Україні справи про повернення дитини до іноземної держави та про забезпечення права доступу до дитини суд розглядає у позовному провадженні у порядку, визначеному Цивільним процесуальним кодексом.

Ефективність запропонованого Конвенцією механізму забезпечується також спрощеним доступом осіб до компетентних органів, зокрема, не передбачено сплати будь-яких зборів у зв'язку з заявою, платежів з боку заявника на відшкодування витрат, пов'язаних з розглядом заяви у суді, крім випадків, коли Держава зробила застереження про відшкодування оплати послуг адвокатів або радників.

Відповідно до статті 110 Цивільного процесуального кодексу України, позови Міністерства юстиції України у справах відповідно до Конвенції пред'являються за місцезнаходженням Міністерства або його територіальних органів, а представництво інтересів заявника в судах України забезпечується Мін'юстом через територіальні органи на місцях.

Незважаючи на те, що процесуальний порядок розгляду справ в усіх державах різний, виходячи зі змісту Конвенції для прийняття рішення про повернення дитини важливим є встановлення таких обставин: чи дитина постійно проживала в державі-учасниці безпосередньо перед переміщенням або утриманням; чи переміщення або утримання дитини було порушенням прав на опіку або піклування згідно із законом тієї держави; та чи заявник фактично здійснював такі права на опіку на час переміщення або утримання дитини, або здійснював би такі права, якби не переміщення або утримання.

Отже, якщо при розгляді справи про повернення дитини встановлено факт незаконного переміщення або утримання

дитини, згідно з зобов'язанням за Конвенцією, це має однозначним наслідком повернення дитини до держави її постійного місця проживання.

Водночас Конвенція містить вичерпний перелік обставин, за наявності яких суд має право відмовити у поверненні дитини до місця постійного проживання. Зокрема, якщо у ході розгляду справи суд виявить, що:

1) заявник фактично не здійснював права піклування на момент переміщення або утримання;

2) заявник дав згоду на переміщення або утримання, або згодом дав мовчазну згоду на переміщення або утримання;

3) існує серйозний ризик того, що повернення поставить дитину під загрозу заподіяння фізичної або психічної шкоди або іншим шляхом створить для дитини нетерпиму обстановку;

4) дитина заперечує проти повернення і досягла такого віку і рівня зрілості, при якому слід брати до уваги її думку;

5) повернення не допускається основними принципами запитуваної держави в галузі захисту прав людини й основних свобод; або

6) з моменту переміщення пройшло більше року і дитина прижилася у новому середовищі.

При цьому обов'язок доведення наявності підстав для відмови у поверненні дитини Конвенція покладає на особу, яка вчиняє протиправне вивезення або утримання дитини.

В будь-якому разі, розглядаючи питання щодо повернення дитини до держави постійного проживання, суд не може вирішувати по суті питання щодо піклування про дитину, оскільки це питання, виходячи зі змісту ст. 16 Конвенції, належить до виключної компетенції держави постійного проживання дитини.

Слід зазначити, що категорія справ про повернення дитини є новою для судів

України, у зв'язку з чим надзвичайно актуальним постає питання розмежування питань про повернення дитини та про піклування про дитину, зважаючи на міжнародний аспект справи та необхідність дотримання ключового принципу, закладеного як у цій Конвенції, так і в інших міжнародних договорах, а саме: право приймати рішення по суті прав піклування належить суду або компетентному органу тієї держави, в якій дитина постійно проживає.

Водночас, аналіз практики розгляду судами України категорії справ про повернення дитини свідчить про існування певних проблем, пов'язаних, у першу чергу, з розумінням судами положень Конвенції та застосуванням їх при прийнятті рішення. Так, метою звернення до суду завжди є встановлення факту незаконного переміщення та/або утримування дитини відповідно до Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, та її повернення до місця постійного проживання з метою подолання негативних наслідків, які виникли у зв'язку з одноосібним рішенням особи (як правило одного з батьків) змінити місце проживання дитини.

Проте суди не завжди дотримуються такого підходу і, зважаючи на предмет спору, не уникають дослідження обставин та відповідних правовідносин, пов'язаних з піклуванням батьком і матір'ю про дитину та оцінкою виконання ними своїх обов'язків щодо дитини. Інколи суди в контексті здійснення прав піклування щодо дитини досліджують питання про утримання дитини, тобто фактично ототожнюють батьківський обов'язок утримання з батьківськими правами піклування. Отже, це загрожує тим, що суд фактично оцінивши, належним чи неналежним чином здійснюються права піклування про дитину, частково вирішує питання по суті прав піклування, дає оцінку тому, де та з ким дитині краще проживати.

Водночас, як вже зазначалося, ст. 16 Конвенції заперечує можливість суду розглядати по суті питання про піклування доти, поки не буде вирішено питання про повернення дитини.

Слід зазначити, що частина 1 статті 13 Конвенції покладає обов'язок доведення обставин, які можуть бути винятковими підставами для неповернення дитини, саме на особу, яка вчинила вивезення дитини та/або її утримує. В даному випадку зазначене формулювання відображає загальне правове правило, що той, хто стверджує про наявність певного факту, повинен його довести. Водночас, всупереч вимогам ст. 13 Конвенції та ст. ст. 60 і 61 Цивільного процесуального кодексу України, обов'язок доведення відсутності підстав для відмови у поверненні дитини, передбачені ст. ст. 12, 13 і 20 Конвенції, перекладається на заявника. На жаль, така судова практика призводить до прийняття необґрунтованих рішень та подальшого оскарження їх в апеляційному та касаційному порядкух.

Встановлення, чи було переміщення та утримування дитини незаконним, тобто з порушенням прав піклування заявника, має відбуватися виключно в розумінні ст. ст. 3 і 5 Конвенції, при цьому має безпосередньо враховуватися законодавство і судові рішення держави походження заявника, не вдаючись до спеціальних процедур доведення цього законодавства або визнання судових рішень.

Крім того, інколи судами до спірних правовідносин застосовуються положення ст. ст. 4 та 25 Конституції України, які передбачають, що в Україні існує єдине громадянство, а громадянин України не може бути вигнаний за межі України або виданий іншій державі. Однак, необхідно зазначити, що ці положення в жодному разі не підлягають застосуванню до таких справ, адже визначають публічно-правові відносини між громадянами та державою

Україною (йдеться про невідачу громадян України іноземній державі для кримінального переслідування), в той час як спірні правовідносини між сторонами відносяться до приватноправових відносин.

Положення щодо громадянства дитини також не підлягають застосуванню, оскільки Конвенція не ставить питання повернення дитини до місця постійного проживання в залежність від громадянства дитини. Вирішення питання про повернення дитини до країни місця постійного проживання з метою вирішення компетентним судом питання щодо місця проживання дитини та опіки над нею, пов'язується з місцем постійного проживання дитини, а не належністю до громадянства.

Окремо слід наголосити, що рішення про повернення дитини до держави постійного місця проживання, прийняте на підставі Конвенції, відповідає п. 1 ст. 6 (право на справедливий суд) і ст. 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя) Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., що підтверджується практикою Європейського суду з прав людини. Європейський суд неодноразово розглядав справи, пов'язані з вирішенням національними судами спорів про викрадення та повернення дитини, і у своїх рішеннях наголошує на позитивному зобов'язанні держав-членів Ради Європи повертати дітей в країну їх проживання у випадках, встановлених Конвенцією 1980 р., оскільки це зобов'язання також випливає зі ст. 8 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (наприклад, справи «Іглесіас проти Іспанії» (рішення від 29.04.2003), «Мейер проти Португалії» (рішення від 26.06.2003), «Монорі проти Угорщини» (рішення від 04.05.2005), «Караджич проти Хорватії» (рішення від 15.12.2005), «Карас проти Румунії» (рішення від 27.07.2006), «Б'янкі

проти Швейцарії», «Карлсон проти Швейцарії» (рішення від 08.11.2008) тощо).

Поряд з цим, Конвенція також передбачає можливість подання заяви про доступ до дитини, що має на меті визначення порядку спілкування заявника з дитиною (ст. 21). Такі заяви найчастіше подаються у випадках, коли питання щодо визначення місця проживання дитини вже вирішено або, через об'єктивні обставини (наприклад, переміщення дитини відбулося до набрання чинності Конвенцією у відносинах між Україною та іноземною державою), не може бути вирішено на підставі Конвенції.

У такому випадку суд держави, в якій постійно проживає дитина, розглядає справу та ухвалює рішення, яким визначає способи участі у спілкуванні заявника з дитиною, у тому числі місце зустрічей, їх періодичність, обумовленість їх проведення присутністю третіх осіб (наприклад, представника служби у справах дітей) та інші аспекти, з урахуванням найвищих інтересів дитини.

На сьогоднішній день судами України розглянуто 25 справ про повернення дитини та про визначення порядку спілкування з дитиною, прийнято 9 рішень про повернення дитини та 5 рішень про встановлення порядку доступу до дитини, у 10 справах прийнято рішення про відмову у поверненні дитини, у 4 справах укладено мирову угоду під час розгляду справи у суді, розгляд у судах ще 16 справ триває.

Слід відзначити, що ключовим для виконання Конвенції є застосування найоперативніших процедур та прийняття рішення стосовно повернення дитини протягом 6 тижнів з дати порушення провадження по справі, що передбачено статтею 11 Конвенції. Водночас, на сьогодні практика українських судів викликає багато нарікань з боку заявника та іноземних Центральних органів, адже розгляд справи у суді першої та апеляційної інстанцій

в середньому триває 5-8 місяців, а в поодиноких випадках становить рік або навіть більше. Приймаючи до уваги строки розгляду касаційної скарги, замість 6 тижнів суди розглядають справи по декілька років, що стає підставою для докорів у невиконанні своїх міжнародних зобов'язань відповідно до Конвенції. До того ж порушення строків розгляду справ про повернення дитини може також призвести до подання позову проти України до Європейського суду з прав людини за порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Певні труднощі викликає і стадія виконання рішень у справах, прийнятих на основі Конвенції. Слід зазначити, що оскільки Конвенція не визначає порядку виконання рішень про повернення або забезпечення прав доступу, примусове виконання рішень здійснюється відповідно до визначеного у кожній державі порядку. В Україні примусове виконання рішення суду відбувається відповідно до Закону України «Про виконавче провадження». На сьогодні примусове виконання рішення про повернення дитини на підставі Конвенції відбувається за аналогією в порядку, встановленому ст. 77 Закону України «Про виконавче провадження», якою передбачена процедура виконання рішення суду про відібрання дитини, відповідно до якої під час виконання рішення державний виконавець провадить виконавчі дії з обов'язковою участю особи, якій дитина передається.

Наразі на примусовому виконанні в органах виконавчої служби України знаходиться 7 рішень про повернення дитини, на підставі 1 рішення суду відбулося добровільне повернення, а виконання ще 1 рішення призупинено до розгляду касаційної скарги. Відповідальними підрозділами виконавчої служби вживаються всі належні заходи для виконання рішень судів, адже невідкладне повернення дитини

має на меті захистити права дитини, а також перешкодити завданню їй моральної шкоди і страждань.

На жаль, у зазначеній категорії справ існує дуже великий ризик невиконання рішення суду. Отже, у таких випадках, коли боржник не виконує рішення суду, застосовуються процедури примусового виконання рішення суду. Зокрема, державний виконавець може звернутися до суду з заявою про поміщення дитини в дитячий або лікувальний заклад до приїзду особи, яка має повернути дитину до держави постійного місця проживання. Такі заходи, передбачені законодавством, є крайньою мірою для забезпечення виконання рішення суду і, безперечно, надзвичайно емоційно важкими для всіх учасників провадження. Водночас, особа, яка вчиняє незаконне переміщення або утримання дитини, має усвідомлювати наслідки своїх дій та шкоду, завдану дитині тривалим конфліктом, особливо, коли йдеться про спір між батьками.

Отже, хочеться рекомендувати батькам заздалегідь, за обопільною згодою, в добровільному і мирному порядку вирішувати питання, пов'язані з виїздом за кордон та визначенням місця проживання дитини, щоб уникнути необхідності застосування положень існуючих міжнародно-правових механізмів, зокрема, Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей. А якщо така ситуація вже виникла – діяти в першу чергу, виходячи з інтересів дитини та рівності прав батьків у прийнятті рішень, що стосуються життя дитини та участі у її вихованні.

Разом з тим, слід зазначити, що головним при виконанні Конвенції завжди залишається забезпечення дотримання прав дитини та прийняття рішення в найкращих інтересах дитини, яке б гарантувало право кожної дитини на стабільні умови життя.